Kehitysvammaliitto, Linnoitustie 2 B, 02600 ESPOO
www.kehitysvammaliitto.fi | kvl@kvl.fi | p. 09 348 090

Kehitysvammaliiton kirjallinen lausunto sosiaali- ja terveysvaliokunnalle 27.2.2026

Asia: HE 113/2025 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi sosiaalihuoltolain, ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annetun lain ja sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain muuttamisesta

Lausunnonantaja: Kehitysvammaliitto

Kehitysvammaliiton kohderyhmänä ovat kehitysvammaiset ihmiset ja muut oppimisessa, ymmärtämisessä ja kommunikoinnissa tukea tarvitsevat ihmiset. Maassamme on noin 50 000 kehitysvammaista ja noin 120 000 puhevammaista ihmistä, selkokielen tarvitsijoita arvioidaan olevan jopa 632 000–812 000 henkilöä. Selkokielen tarpeen taustalla voi olla esimerkiksi kehitysvamma, lukivaikeus, muistisairaus tai se, että suomi tai ruotsi ei ole äidinkieli.

Kehitysvammaliitto edistää kehitys- ja puhevammaisten ihmisten tasa-arvoa ja osallistumista yhteiskunnassa, kehittää palveluja sekä edistää alan tutkimusta. Liitto edustaa yli 90 jäsenorganisaatiota, jotka toimivat vammaisten ihmisten hyväksi.

Lausunto

Kehitysvammaliitto pitää tärkeänä, että teknologian käyttöönottamisesta sosiaalipalveluissa säädetään lainsäädännöllä ja esittää jatkovalmistelua seuraavien huomioiden osalta.

Esitetty kokonaisuus on vaikeasti sovellettavaa lainsäädäntöä.

- Sosiaalipalveluissa käytettävästä teknologiasta tulisi säätää tarkkarajaisesti, selkeästi ja täsmällisesti.
- Esitys ei ole riittävän selkeä soveltamisen näkökulmasta henkilökunnalle. Tarvitaan täsmällisempiä rajauksia ja esimerkkejä soveltamisesta, ja ohjeistusta, joka ei jätä tulkintaa yksittäisten työntekijöiden vastuulle.
- Esimerkiksi yhtymäkohdat työntekijän yksityisyyden suojaan ja tietosuojasääntelyyn ovat vaikeasti tulkittavia. Esitetyn 48 §:n sanamuodoista on vaikea tunnistaa, mitä milloinkin voi käyttää, ja kysymykseksi jää, miten jo nykyisin käytössä olevat ratkaisut menevät kuvauksiin.
- Työntekijöiden ei voi odottaa soveltavan rinnalla esim. perustuslakia, vaan tarvittaisiin konkreettinen, ajan tasalla pidettävä soveltamisopas, joka ottaa kantaa siihen, mitä pykälää tai momenttia minkäkin laitteen kohdalla sovelletaan eri palveluissa. Tarkempi konkreettinen kuvaus tulee olla myös perusteluissa.

Asiakkaan yksilöllistä tarvetta lähtökohtana teknologian käytölle tulee vahvistaa.

- Tätä ei pykäläehdotuksissa ole vahvistettu riittävästi, vaikka perusteluissa yksilöllisyys mainitaankin. Pykälään tulisi kirjata selkeästi, että teknologian käyttöönottamisen tulee perustua aina yksilölliselle arvioinnille ja olla asiakkaan edun ja tarkoituksen mukaista, eikä teknologian käyttöä voi perustella organisaation yleisillä säästö- tai tehokkuusperusteilla.
- Vammaispalveluissa yleinen ryhmämuotoinen asuminen lisää riskiä koko asukasryhmää koskeville kategorisille ratkaisuille, kuten yöaikaiselle valvonnalle. Asukkaiden erilaiset

Kehitysvammaliitto, Linnoitustie 2 B, 02600 ESPOO
www.kehitysvammaliitto.fi | kvl@kvl.fi | p. 09 348 090

elämäntilanteet edellyttävät kuitenkin yksilöllistä arviointia. Sama ratkaisu, joka mahdollistaa yhdelle henkilölle rauhallisen yöunen, vaarantaa toisen henkilön yksityisyyden.

- Jo nyt ongelmana on, että hyvinvointialueiden säästöpaineet ovat yleisesti lisänneet kehitysvammaisia ihmisiä koskevia kategorisia ratkaisuja vammaispalveluissa, vaikka lainsäädäntö edellyttää yksilöllistä palvelutarpeen arviointia.
- Useassa kohdassa korostuu vaihtoehdoista kertominen asiakkaalle, mutta se, miten asiakkaan näkemys otetaan huomioon, jää epäselväksi.
- Esimerkiksi asiakkaan itse arvioiman edun ja oikeuksien näkökulmasta parasta ratkaisua tulisi käyttää myös silloin, kun tekninen ratkaisu on käytännössä kalliimpi kuin työntekijän fyysinen läsnäolo. Osa vammaisista henkilöistä ei toivo kotiinsa jatkuvasti käymään ammattilaisia, vaan voisivat teknologian kehittyessä mieluummin hyödyntää teknistä ratkaisua, jos sopivia ratkaisuja ja taloudelliset mahdollisuudet niihin olisi tarjolla.

Välttämättömyys kuvataan kriteerinä teknisten ratkaisujen ja valvonnan käyttämiseen, mutta pykälätasolla ei kuitenkaan ole juurikaan kuvattu, mistä välttämättömyys muodostuu.

- Teknologian käyttö osallisuuden ja itsemääräämisoikeuden edistämiseen ja turvaamiseen tulisi nostaa asiakkaan hoidon, huolenpidon ja turvallisuuden turvaamisen rinnalle, jotta vammaispalvelulain tarkoitus näyttäytyy selvemmin perusteena teknologian käyttöönottamiselle.
- Perusteluissa todetaan hyvin, että ”Välttämättömyys ei tarkoita vain sitä, että ratkaisu olisi asiakkaalle hyödyllinen, vaan myös sitä, että ilman ratkaisua asiakkaan hoito ja huolenpito voisi esimerkiksi vaarantua.” Välttämättömyyden arviointia voisi tarkentaa pykälätasolle tarkentamalla tätä ja lisäämällä itsemääräämisoikeuden ja osallisuuden näkökulmaa.
- Erityisen perustelluista syistä, kun henkilön oma turvallisuus ja terveys ovat vakavasti uhattuna (vakavan hengenvaaran riski esim. epilepsian yhteydessä) riittäisi asiakkaan mielipiteen huomioon ottaminen. Nämä tilanteet tulisi määritellä tarkkarajaisesti perusteluissa.
- ”Ajallisesti ja alueellisesti välttämätön” tulisi avata myös konkreettisemmin.

Sääntelyssä on edelleen puutteita henkilön suostumuksen osalta.

- On tärkeä, että teknologian käyttöönottaminen perustuu aina ensisijaisesti asiakkaan suostumukseen. Teknologian toimivuus ja käyttäminen arjessa riippuvat usein siitä, että henkilö itse kokee ratkaisun mielekkääksi ja on halukas käyttämään sitä.
- Myös soveltavan työntekijän näkökulmasta on järkevämpää ja vastuun kannalta selkeämpää olla käyttämättä teknologista ratkaisua, jos asiakas ei anna sille suostumusta. Esimerkkinä tilanne, jossa asiakas ei käytä hänelle osoitettua turvaranneketta vaan säilyttää sitä muualla eikä näin ollen voi hälyttää apua hätätilanteessa.
- Pelkästään arviointi mainitaan keinona, kun asiakas ei suostu teknisen ratkaisun käyttämiseen. Tulisi mainita asiakkaan näkemyksen huomioon ottaminen ja sille merkityksen antaminen.
- Jos henkilö ei kykene antamaan suostumusta, on käytettävä sosiaalihuollon asiakaslain mukaisia menettelyjä. Suostumuksesta luopumista ei voida perustella sillä, että prosessi olisi hallinnollisesti hankala. Tarvittaessa on haettava edunvalvontaa, jos asiakas ei pysty ilmaisemaan omaa mielipidettään.

Kehitysvammaliitto, Linnoitustie 2 B, 02600 ESPOO
www.kehitysvammaliitto.fi | kvl@kvl.fi | p. 09 348 090

Teknologiset ratkaisut puuttuvat suoraan yksityiselämän ja kotirauhan suojaan eikä haavoittuvassa asemassa olevan vammaisen henkilön perusoikeuksia ole turvattu riittävästi.

- Yhteisissä tiloissa tehtävää valvontaa määritellään luonnoksessa tavalla, joka rinnastaa yhteiset tilat julkisiin tiloihin. Tämä ei vastaa sosiaalihuollon yksiköissä asuvien ihmisten todellisuutta. Yhteiskäyttötilat ovat osa henkilön kotia ja he maksavat niistä vuokraa. Tiloissa liikkuvat työntekijät ovat töissä henkilöiden kodissa ja muut ihmiset vierailemassa siellä.
- Valvonta asettaa väistämättä tarkkailun kohteeksi myös muita ihmisiä kuin sen henkilön, jonka turvallisuutta valvonnalla pyritään edistämään. Lainsäädännön on varmistettava, ettei yhden asiakkaan turvallisuuden tarve johda toisen henkilön perusoikeuksien rajoittamiseen.
- Teknisen valvonnan rajaukset eivät saa jäädä tulkinnanvaraisiksi, sillä epäselvyys altistaa virheellisille käytännöille ja eriarvoiseen kohteluun.

Ehdotettu välttämättömyyskriteeri jää epäselväksi eikä sen sisältöä avata pykälätasolla.

- Tulisi yksiselitteisesti määritellä, millä perusteilla välttämättömyys arvioidaan ja miten asiakkaan oikeus osallisuuteen ja itsemääräämisoikeuteen sisällytetään arvioon.
- Teknologiaa ei tule käyttää tilanteissa, joissa työntekijän läsnä oleva tuki olisi vähemmän rajoittava vaihtoehto. Samalla on tunnistettava, että joillekin asiakkaille teknologia voi olla vähemmän tunkeileva ja turvaa paremmin heidän yksityisyyttään.

Teknologian käyttöön liittyviä kustannuksia ei saa siirtää asiakkaille

- Vamman vuoksi tarvittava apu ja tuki on säädetty maksuttomaksi. Teknologian käyttämisestä ei saa aiheutua lisämaksuja ja kustannuksia asiakkaille eikä nostaa vuokria tai muita asumiskustannuksia.
- Esimerkiksi sähkön käyttö teknisiin ratkaisuihin ja kiinteistön älyratkaisujen kustannukset voisivat herkästi liukua osaksi asiakkaan vuokraa. Laitteiden käyttöönotto, ylläpito ja henkilöstön sekä asiakkaiden perehdyttäminen niihin vaativat myös resursseja.

Lisäksi on varmistettava, että henkilöstöllä on riittävä osaaminen ja vastuu laitteiden toimivuudesta.

- Teknologian käyttö ei saa kasvattaa asiakkaan riskejä tilanteissa, joissa laitteet eivät toimi odotetusti. Viimeaikaiset julkisuuteen nousseet, teknologian toimivuuden varmistamista koskevat puutteet osoittavat, että teknologian toimivuuden valvontaan tulee kiinnittää erityistä huomiota.
- Asiakassuunnitelmien yhteydessä tulee arvioida poikkeus- ja häiriötilanteiden vaikutus ja riskit asiakkaan käyttämälle teknologiselle ratkaisulle. Riskeihin tulee varautua laatimalla asiakkaan yksilöllinen varautumissuunnitelma **Sosmeta - Asiakirjarakenteet - Asiakkaan yksilöllinen varautumissuunnitelma**

Kehitysvammaliitto esittää, että vammaisten lasten palvelut rajataan teknologian käytön ulkopuolelle lastensuojelun tavoin.

- Vammaisten lasten näkökulma on jäänyt tunnistamatta ja puutteelliseksi. Tarvittaessa teknologian käytöstä vammaisten lasten palveluissa tulisi säätää erikseen.

Kehitysvammaliitto, Linnoitustie 2 B, 02600 ESPOO
www.kehitysvammaliitto.fi | kvl@kvl.fi | p. 09 348 090

- Lainsäädännössä tulisi ylipäätään huomioida enemmän vammaispalveluita, joissa erilaisissa elämäntilanteissa ja eri elämänvaiheissa asuvia ihmisiä voi asua esimerkiksi yksin tai yhdessä puolison, lasten tai muiden läheisten kanssa, joko itsenäisessä asunnossa, asuntoryhmässä tai samassa asumisyksikössä.

Teknologian käyttöä koskevat kysymykset liittyvät keskeisesti haavoittuvassa asemassa olevien vammaisten ihmisten perusoikeuksien turvaamiseen. Kehitysvammaliitto yhtyy perustuslakivaliokunnan näkemykseen siitä, että itsemääräämisoikeuteen liittyvää lainsäädäntöä tulisi edistää kiireellisesti.

Espoossa 26.2.2026

Susanna Hintsala
toiminnanjohtaja
Kehitysvammaliitto ry

Susanna Rieppo
vaikuttamistoiminnan asiantuntija
Kehitysvammaliitto ry